

Sonchus palustris L. in Zuidwest-Nederland

door

C. SIPKES (Rockanje) en J. MENNEMA (Rijksherbarium, Leiden)

De vondst van *Sonchus palustris* L. ten Westen van het Brede Water op Voorne door de eerste onzer tijdens een excursie in september 1967 vormt de aanleiding tot deze publicatie. Een blik op het verspreidingskaartje van deze soort in het IVON-album (*fig. 1*) gaf de tweede auteur namelijk de z.i. gerechtvaardigde indruk, dat het vermelden van nieuwe vindplaatsen van de moerasmelkdistel in het zuidwestelijk

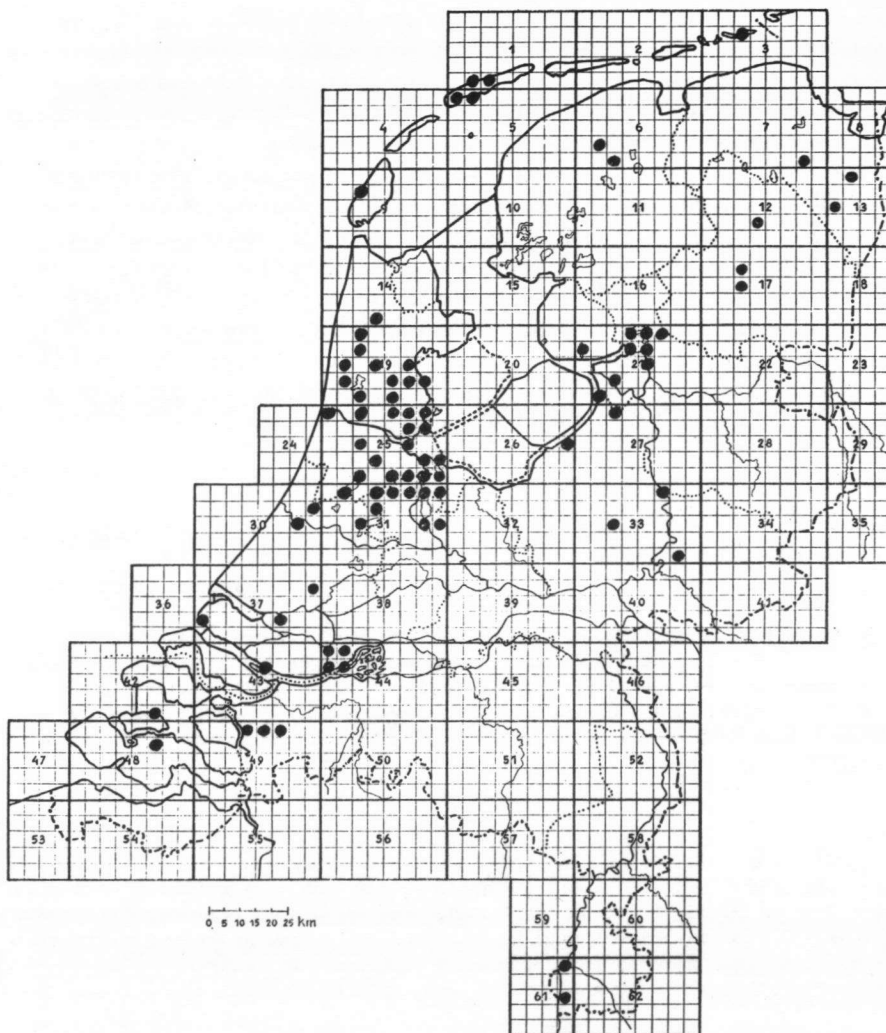

Fig. 1. Verspreidingskaart van *Sonchus palustris* L. volgens de I.V.O.N.-gegevens.

deel van ons land zinvol is. Hij stelde dus voor de gegevens van Voorne te combineren met enkele andere, die hij had verzameld in Z.W.-Nederland, tot een gezamenlijke publicatie.

Om er zeker van te zijn, dat *Sonchus palustris* in het genoemde gebied inderdaad vrij zeldzaam voorkomt, werd het materiaal van de in het Rijksherbarium aanwezige Nederlandse collecties doorgewerkt, alsmede het literatuurkaartsysteem van de afdeling Nederland van dit instituut ¹⁾. Het resultaat is opzienbarend te noemen (fig. 2).

¹⁾ De heer D. T. E. van der Ploeg (Sneek) stelde op ons verzoek zijn vindplaatsgegevens van de provincie Friesland beschikbaar.

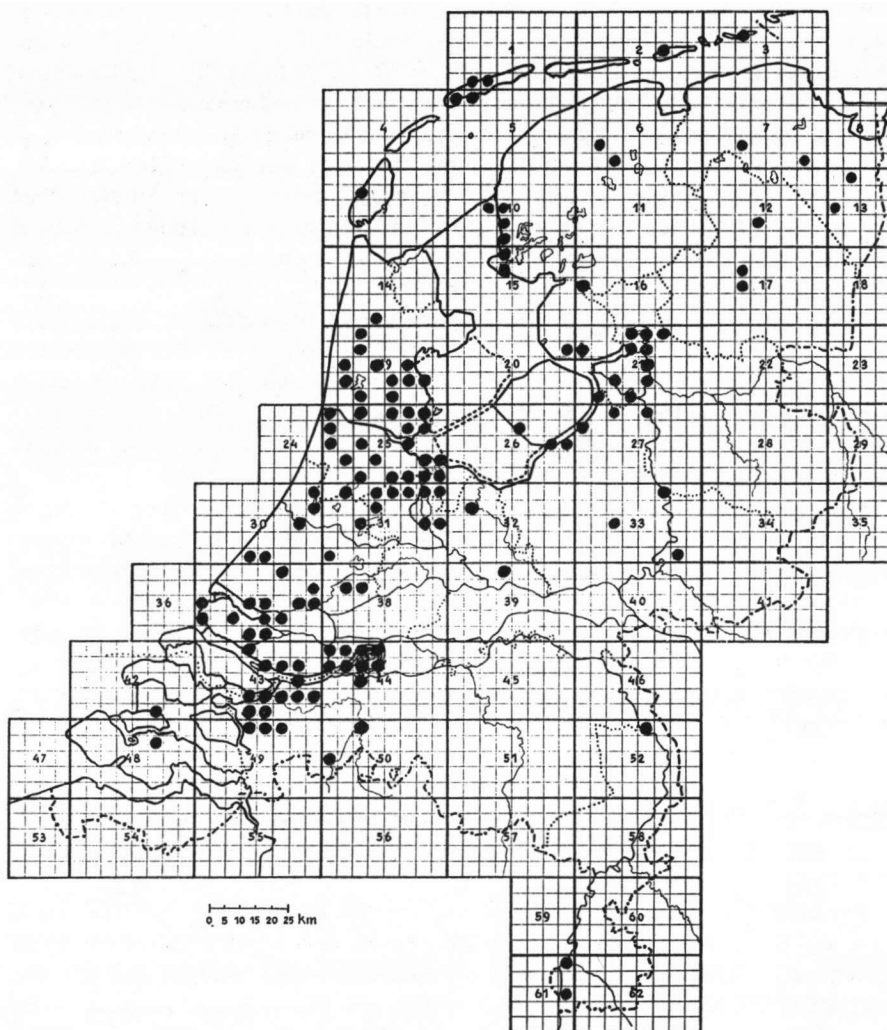

Fig. 2. Verspreidingskaart van *Sonchus palustris* L. volgens de I.V.O.N.-gegevens, aangevuld met herbarium- en literatuuropgaven.

Op het IVON-kaartje zijn 84 hokken als vindplaats bekend, op het aangevulde kaartje niet minder dan 140, wat dus een aanvulling betekent van $66\frac{2}{3}\%$! Dit alleen al moet reeds een afwijzing inhouden van het soms geuite verzoek om zonder meer over te gaan tot het publiceren van de IVON-kaartjes, omdat het o.i. niet wenselijk lijkt om de verspreidingsgegevens zo onvolledig te publiceren, als dan het geval zou kunnen zijn.

Dat geldt des te meer omdat, zoals uit beide kaartjes blijkt, de aanvullingen niet gelijkmatig bij de bestaande IVON-gegevens aansluiten. In het zuidwestelijke deel van Nederland, gelegen ten Zuiden van Leiden, komt volgens het IVON-kaartje *Sonchus palustris* slechts in 13 hokken voor; het aantal te verwachten aanvullende

hokken zou derhalve 8 à 9 mogen bedragen. Vooral dank zij recent onderzoek van oude rivierlopen (VAN DONSELAAR, 1956), de Oude Maas (MENNEMA, 1967) en alle buitendijkse gronden in het deltagebied (Dr. Ir. W. G. Beeftink, Delta Instituut voor Hydrobiologisch Onderzoek te Yerseke) bleek dit aantal 32 te zijn, waardoor juist hier het beeld van de verspreiding van deze soort aanmerkelijk veranderde.

Ogenschijnlijk lijkt de zin van deze publicatie nu te zijn weggefallen, ware het niet, dat het gewijzigde verspreidingsbeeld enkele vragen oproept. HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (1962) noemt *Sonchus palustris* vrij zeldzaam in het Hafdistrict, hoewel plaatselijk vrij algemeen; langs oevers van plassen, tussen het riet, vooral in zwak brak water. Het grote aantal vondsten in het brakke gedeelte van het Fluviatiele district doet de vraag rijzen of de moerasmelkdistel wel inderdaad zo'n typische haf- of veenplant is, als ook door VAN SOEST (1933) wordt gesteld. Of zijn deze twee districten in het Z.W.-deel van Nederland niet zo duidelijk te scheiden als tot nu toe is aangenomen? Het is in deze opmerkelijk, dat BARKMAN (1958) in zijn weliswaar op epiphyten gebaseerde phytogeografische indeling het Hafdistrict in het oostelijk deel van Z.W.-Nederland laat doorlopen tot in Zeeuws-Vlaanderen.

Recente vondsten op het Kruiteiland aan de samenvloeiing van Oude en Nieuwe Maas (MENNEMA, 1967), langs de Oude Maas en op de Esschenplaat aan het Haringvliet geven de indruk, dat in het brakke tot zoete gedeelte van het getijdengebied *Sonchus palustris* vooral optreedt in de zone, die als ruigte (ZONNEVELD, 1960; MENNEMA, 1967) wordt aangeduid: de gordel die juist boven de gemiddelde hoogwaterlijn ligt en waar door omstandigheden boomgroei niet optreedt. Dit welige, soortenrijke vegetatietype, met o.m. *Thalictrum flavum*, *Filipendula ulmaria*, *Epilobium hirsutum*, *Angelica sylvestris* en *A. archangelica*, *Heracleum sphondylium*, *Symphytum officinale*, *Scrophularia nodosa*, *Scutellaria galericulata*, *Eupatorium cannabinum*, *Senecio paludosus* en *S. fluviatilis*, is derhalve niet overal in het getijdengebied te vinden. Bovendien komt *Sonchus palustris* niet in elke ruigte voor, maar vooral daar, waar het hoge water een regelmatige afzetting geeft van organisch afvalmateriaal.

Dit komt goed overeen met de opvatting van WESTHOFF (1950), dat in het veengebied juist de door de mens met slootbagger en vuil opgehoogde aanwassen de groeiplaats vormen van het gezelschap van *Sonchus palustris*, waarvan de auteur van dit gezelschap, VLEIGER (1942), zelf al schrijft, dat het voorkomt langs de oevers der sloten en op andere hoger gelegen plekken, die in de vegetatieperiode droogvoets begaanbaar zijn. In dit licht bezien zou *Sonchus palustris* dus zowel in het Hafdistrict als in het Fluviatiele district onder min of meer gelijke omstandigheden kunnen voorkomen.

De nieuwe vindplaats op Voorne doet in dit verband wat vreemd aan, omdat een nieuw plantengeografisch district, nl. het Duindistrict, in de beschouwingen moet worden betrokken. Een vroegere vondst op Voorne in 1948 (KLOOS, 1950) bij het meertje De Waal, waar de soort door de eerste onzer in 1967 nog in honderden exemplaren langs de rietzoom aan de oevers is gezien, zou nog vrij gemakkelijk in het Fluviatiele district kunnen worden geplaatst. Begeleiders als *Apium graveolens* en *Aster tripolium* duiden er bovendien op, dat dit gebied nog steeds niet geheel is ontzilt.

De groeiplaats bij het Brede Water is omgeven door een dicht, vochtig duinstruweel met (deels dode) *Hippophaë rhamnoides*, *Rosa rubiginosa*, *Salix repens*, *Calamagrostis*

epigejos, *Crataegus monogyna* en *Betula verrucosa*. Waar *Sonchus palustris* staat, is het iets lager en natter en ontbreken deze soorten.

In dit verband zou het interessant zijn te weten in welk milieu de moerasmelkdistel op de Waddeneilanden wordt (of werd) aangetroffen. Het lijkt aannemelijk, dat ook hier een zekere voedselrijkdom in de bodem tezamen met een redelijke vochtigheidsgraad de eerste voorwaarden zijn, waaraan de groeiplaats van *Sonchus palustris* moet voldoen, voorwaarden, waaraan in de laatste natte jaren op de voedselrijke oude strandvlakten van Voorne voor de groeiplaats bij het Brede Water zeker is voldaan.

Literatuur

- BARKMAN, J. J., 1958. Phytosociology and ecology of cryptogamic epiphytes. Assen.
- DONSELAAR, J. VAN, 1956. Het vegetatiekundig onderzoek van oude rivierlopen. *Natuur en Landschap* 10, p. 203—212.
- HEUKELS-VAN OOSTSTROOM (bew. S. J. VAN OOSTSTROOM), 1962. *Flora van Nederland*, 15e druk. Groningen.
- KLOOS, A. W., 1950. Verslag van de excursie, gehouden op Voorne 24—29 Juli 1948. *Ned. Kruidk. Arch.* 57, p. 115—118.
- MENNEMA, J., 1967. Het landschap van de Oude Maas. Verslag over het jaar 1966 gedaan door Gedeputeerde Staten aan Provinciale Staten van Zuid-Holland, p. 11—95.
- SOEST, J. L. VAN, 1933. De Flora van de IJsseldelta. *Ned. Kruidk. Arch.* 43, p. 421—482.
- VLIEGER, J., 1942. In E. M. van Zinderen Bakker, *Het Naardermeer*. Amsterdam.
- WESTHOFF, V., 1950. De plantengroei van de Botshol. *Ned. Kruidk. Arch.* 57, p. 88—91.
- ZONNEVELD, I. S., 1960. *De Brabantse Biesbosch*. Diss. Wageningen.

Summary

The authors give a survey of the recent distribution of *Sonchus palustris* L. in the Netherlands (*fig. 2*). New data on the occurrence of this species have considerably altered our knowledge of the distribution pattern as shown in *fig. 1*, especially in the southwestern part of the country. This part belongs mainly to the phytogeographical "Fluviatile district".